

та повоєнного розвитку України. *Український Педагогічний журнал*. 2023. № 2. С. 62–72.

4. Каліманова О. Формування національної ідентичності учня в роботі класного керівника. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Том 1. 2021. № 41. С. 294–299.

5. Утвердження української національної та громадянської ідентичності : монографія / К. Журба, І. Бех, С. Бойко та ін. Київ : Компрінт, 2024. 232 с.

ШЕВЧУК Святослав Віталійович,

студент Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник:

ДОБРЖАНСЬКА Олена Леонідівна,

доцент кафедри міжнародної інформації Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доцент

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОВСЯКДЕННИХ ПРАКТИК ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах повномасштабної російсько-української війни 2022–2026 років процеси формування та кристалізації національної ідентичності набувають виразно прикладного характеру, зміщуючись із рівня абстрактних ідеологічних наративів у сферу безпосереднього щоденного досвіду. Теоретичною рамкою даного дослідження виступає концепція «повсякденного націоналізму» (everyday nationalism), яка розглядає націю не як статичну даність, а як динамічний конструкт, що постійно відтворюється через рутинні дії, звички, тілесні практики та символічні жести пересічних громадян [1; 2]. В ситуації екзистенційної загрози ці практики виконують не лише функцію ідентифікації, а й інтегративну функцію, сприяючи збереженню соціальної цілісності та стійкості суспільства. Крім того, національна ідентичність, тобто усвідомлення групою та кожним її членом своєї належності до нації та відповідальності за її самореалізацію як суб'єкта соціальної дійсності [3],

віддзеркалює не лише ідентифікацію, а й активну участь у підтримці соціальної та культурної цілісності.

Одним із ключових вимірів трансформації повсякденних практик є темпоральний, що пов'язаний із радикальним переосмисленням соціального часу. Практика, запроваджена Указом Президента України від 16 берез. 2022 р. про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії РФ проти України (щодня о 9:00) трансформувалася в інституціоналізований ритуал колективної скорботи. Попри свій офіційний статус, ця практика дедалі частіше інтеріоризується населенням як особистий громадянський акт. Зупинка транспорту, припинення роботи установ та синхронне завмирання публічного простору створюють потужний ефект єднання. У термінах Р. Дженкінса, такі ритуали формують відчуття належності до спільноти через спільну дію в єдиному часовому вимірі, візуалізуючи «уявну спільноту» та роблячи її соціально відчутною [4]. Повторюваність і масовість цього ритуалу сприяють інтеграції травматичного досвіду в структуру буденності, перетворюючи індивідуальне горе на колективно розподілений досвід. Водночас варто зауважити, що процес трансформації повсякденних практик наразі перебуває в активній фазі та ще не є повністю інтерналізованим усім суспільством. Перетворення офіційного розпорядження на стійку внутрішню звичку відбувається нерівномірно: якщо для частини громадян дотримання хвилини мовчання вже стало органічною потребою, то для інших цей акт зумовлюється радше зовнішнім тиском середовища («конформізм за ситуацією») або ж поки що ігнорується, що свідчить про перехідний стан нормотворення та незавершеного ототожнення себе із ритуальною практикою.

Просторова трансформація повсякденних практик найяскравіше проявляється через стихійну меморіалізацію та сакралізацію публічних місць. По-перше, ритуал «живого коридору» під час повернення загиблих воїнів («На щиті») перетворює простір доріг на місце колективної літургії, фіксує найвищий статус Захисника в суспільній ієрархії. По-друге, феноменом урбаністичного простору стали «народні меморіали», найвідомішим з яких є «галявина прапорців» на Майдані Незалежності у Києві [5]. Ця практика виникла як низова ініціатива родин загиблих та волонтерів і станом на 2025 рік трансформувалася у масштабний, хоча й офіційно не затверджений, пантеон пам'яті. Кожен прапорець із написаним від руки іменем та датами життя є актом індивідуалізації втрати в межах публічного простору. Попри стихійний характер та вразливість до погодних умов, цей простір став легітимним місцем вшанування, демонструючи, як суспільство самостійно конструює місця пам'яті, не чекаючи офіційних рішень.

Цифровий вимір повсякденних практик сформував нову «економіку солідарності», де фінансова участь стає формою патріотизму. За даними Опендатабот [6], станом на грудень 2025 року українці щомісяця акумулюють на «банки» Monobank у середньому 2,95 млрд грн, а загальна сума за 11 місяців року склала 32,47 млрд грн. Кількість офіційно зареєстрованих волонтерів

зросла до 11 792 осіб. Водночас спостерігається структурна зміна поведінки донорів: відбувається перерозподіл на користь великих інституційних гравців. Якщо обсяг пожертв на дрібні «банки» скоротився на 19 %, то збори трьох найбільших фондів (United24, «Повернись живим», Фонд Притули) зросли на 37 % порівняно з сумарним показником трьох попередніх років, сягнувши 105,87 млрд грн. 1 Рекордсменом став фонд United24, який залучив 77,7 млрд грн. Це свідчить про те, що донат перестав бути ситуативною допомогою і став щоденним ритуалом підтвердження приналежності до політичної нації та співучасті в обороні держави.

Отже, трансформація повсякденних практик є суттєвим фактором впливу на формування національної ідентичності в умовах війни. Шляхом ритуалізації часу (хвилина мовчання), простору (народні меморіали) та фінансової поведінки (донати) відбувається не лише персоналізація пам'яті, але й створення видимого та пережитого спільного досвіду, який формує уявлення про націю як єдину, історично спроможну та морально згуртовану спільноту. Повсякденні практики такого зразка стають ключовим механізмом, через який національна ідентичність проявляється щодня, інтегрується у життєві практики громадян та зміцнює горизонтальні зв'язки суспільства в умовах тривалої екзистенційної загрози.

Список використаних джерел

1. Knott E. Everyday nationalism. A review of the literature. *Studies on National Movements*. 2015. Vol. 3, no. 1. URL: <https://doi.org/10.21825/snm.85398>.
2. Howlett M. Nation-building from (below) the grassroots: Everyday nationalism in Ukraine's bomb shelters. *Nations and Nationalism*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1111/nana.12877>.
3. Dobrzanska O., Loik Y. Religion as a factor in national identity: a comparative study of Italy and Poland. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. International relations*. 2025. No. 2 (61). P. 44-54. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2025/2-61/44-54>.
4. Jenkins R. *Social Identity*. Taylor & Francis Group, 2014.
5. Крижня М. Народний меморіал на Майдані. Як він виник і що з ним буде далі. *ms.detector.media*. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/38733/2025-12-15-narodnyu-memorial-na-maydani-yak-vin-vynyk-i-shcho-z-nym-bude-dali/> (дата звернення: 28.01.2026).
6. 2,9 млрд грн донатів збирають на банки щомісяця – Опендатабот. *Опендатабот – відкриті дані про компанії, ФОП, суди та нерухомість України*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/donats-2025> (дата звернення: 28.01.2026).

